

Wstęp

Pod koniec ubiegłego wieku, w wielu państwach Europy Środkowej i Wschodniej zmieniły się uwarunkowania rozwoju, w tym rozwoju obszarów wiejskich. Dotychczasowy dychotomiczny podział na dominację funkcji rolniczych na wsi i pozarolniczych działów gospodarki w miastach okazał się dysfunkcyjny, głównie dla obszarów wiejskich. Niska rentowność rolnictwa, relatywnie wysoki poziom zatrudnienia agrarnego, słabo rozwinięty rynek pracy wpłynęły na obniżanie się jakości życia mieszkańców wsi. Na te trudne warunki nałożyły się niekorzystne procesy demograficzne, takie jak odpływ ludności młodej i dobrze wykształconej¹.

Kumulacja negatywnych skutków powyższych procesów wymusiła nowe ścieżki wzrostu gospodarczego polegające na wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich. W rozwoju tym dużą rolę odgrywa turystyka, która oferuje rozwiązanie niektórych problemów wynikających z utraconych możliwości gospodarczych i spadku liczby ludności. Z turystyką wiejską związany jest rozwój całego sektora usług noclegowych i żywieniowych, promocja lokalnej kultury i dziedzictwa a także aktywnego wypoczynku na wsi². Turystyka wiejska generuje nowe miejsca pracy, wpływa na dywersyfikację dochodów mieszkańców wsi oraz poprawę jakości ich życia.

Analiza współczesnych trendów rozwojowych na świecie pozwala stwierdzić, że w najbliższych dekadach nastąpią zmiany w głównych kierunkach i destynacjach turystycznych. Ataki terrorystyczne, kryzysy ekonomiczne, zagrożenia wynikające z katastrof naturalnych spowodują koncentrację ruchu turystycznego na obszarach bezpiecznych, w tym w krajach europejskich³. Jednocześnie starzenie się społeczeństw

¹ Por. R. Butler, C. M. Hall, J. Jenkins (Eds.), 1998, *Tourism and Recreation in Rural Areas*. New York; John Wiley & Sons; J. Briedenhann, E. Wickens, 2004, *Tourism Routes as a Tool for the Economic Development of Rural Areas – Vibrant Hope or Impossible Dream?* *Tourism Management*, 25, s. 71-79; B. Bock, 2006, *Rurality and Gender Identity: An Overview*, [w:] B. Bock, S. Shortall (Eds.), *Rural Gender Relations: Issues and Case Studies*. Wallingford, CABI, s. 279–287; Y. Gülcan, Y. Kustepeli, S. Akgüngör, 2009, *Public Policies and Development of Tourism Industry in the Aegean Region*. *European Planning Studies*, 17(10), s. 1509-1523; W. Kamińska, K. Heffner (red.), 2013, *Polityka spójności UE a rozwój obszarów wiejskich: stare problemy i nowe wyzwania*. *Studia KPZK PAN*, t. CLIV, Warszawa.

² Por. K. Dashper, 2014, *Introduction*, [w:] *Rural Tourism: An International Perspective*, K. Dashper (Ed.). Cambridge Scholars Publishing, s. 1-16; D. D. Dimitrovski, A. T. Todorović, A. D. Valjarević, 2012, *Rural Tourism and Regional Development of Rural Tourism in the Region of Gruža, Serbia*. *Procedia Environmental Sciences*, 14, s. 288-297.

³ *Program rozwoju turystyki do 2020 r.*, 2015, MSiT, Warszawa, [<https://bip.msit.gov.pl/download/2/4414/programrozwojuturystykido2020roku.pdf>, *dostęp 25.10.2016*].

starego kontynentu przy wydłużającym się przeciętnym wieku życia i modzie na zdrowy styl bycia wzmocni zainteresowanie wypoczynkiem na wsi⁴.

Można więc przypuszczać, że znaczenie turystyki wiejskiej w turystyce ogółem będzie wzrastać. Jednak i ta dziedzina gospodarki musi dostosować się do warunków wynikających z procesów globalizacji i integracji europejskiej. Nowoczesne kraje w XXI w. są nierozłącznie związane z gospodarką opartą na wiedzy. Jest to gospodarka innowacyjna, przy czym innowacyjność jest funkcją kreatywności ludzi, popytu na innowacje oraz odpowiedniego, proinnowacyjnego klimatu, jaki musi tworzyć państwo. Nowoczesne społeczeństwo charakteryzuje się wysokim poziomem edukacyjnym, w którym za miarę powszechną uznawane jest wykształcenie średnie, a wyższe obejmuje co najmniej połowę ludności zawodowo czynnej. Gospodarka oparta na wiedzy tworzy nową strukturę ekonomiczną i społeczną oraz wymusza istotne modyfikacje w funkcjach sektora publicznego⁵.

Immanentną cechą nowoczesnej gospodarki jest konkurencyjność rozumiana jako zdolność do wyprzedzania potrzeb i odkrywania pionierskich kombinacji zastosowania istniejących lub nowych zasobów rzeczowych, pozwalających na wytworzenie strukturalnej przewagi i skomercjalizowanie wytworów regionu⁶.

Dlatego też podmioty zaangażowane w turystykę wiejską muszą nie tylko stale powiększać ofertę, wprowadzać innowacyjne rozwiązania w zakresie promocji i sprzedaży swoich usług, ale także tworzyć struktury (np. klastry, stowarzyszenia) ułatwiające rywalizację na wolnym rynku turystycznym.

Do tej ważnej i aktualnej problematyki nawiązują wszystkie prace zamieszczone w prezentowanym tomie.

Studia otwierają rozważania **Wacława Idziaka** (Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. J. Korczaka w Warszawie) dotyczące wsparcia dla rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki w ramach *Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2014-2020*. Autor przedstawił nie tylko formy i możliwości subsydiowania tej dziedziny gospodarki, ale zaproponował także rozwiązania optymalizujące wykorzystanie środków z tego programu na rozwój turystyki i obszarów wiejskich.

W kolejnym opracowaniu **Piotr Nowak** (Uniwersytet Jagielloński) i **Katarzyna Myśliwska** (Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie) skoncentrowali się na znaczeniu kapitału ludzkiego i społecznego w rozwoju turystyki na obszarach wiejskich. Autorzy postawili tezę, że niski poziom wykształcenia i słabe więzi międzyludzkie są istotną barierą w rozwoju obszarów wiejskich, w tym turystyki. Z ich

⁴ *Turystyka wiejska, w tym agroturystyka, jako element zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich*, 2012, Agrotec Polska Sp. z o.o. & Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego PAN,

[https://bip.minrol.gov.pl/content/.../raport%20koncowy_turystyka%20wiejska.pdf, dostęp: 25.10.2016].
⁵ J. Kleer, 2003, *Co to jest GOW*, [w:], *Gospodarka oparta na wiedzy*, A. Kukliński (red.). KBN, Warszawa.

⁶ T. Markowski, 1977, *Konkurencyjność i współpraca wewnątrzregionalna podstawą nowoczesnej polityki rozwoju regionalnego*, [w:] *Podstawowe problemy polityki rozwoju regionalnego i lokalnego*, Z. Mikołajewicz (red.), Opole.

badania wynika, że poziom kapitału ludzkiego wśród mieszkańców polskiej wsi stale poprawia się, co można interpretować jako czynnik sprzyjający rozwojowi turystyki wiejskiej. Jak wskazują autorzy zwiększa to szanse na powstawanie nowych atrakcyjnych produktów turystycznych lepiej dostosowanych do oczekiwań potencjalnych konsumentów usług turystycznych.

Iwona Bąk i Beata Szczecińska (Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie) przedstawiły przestrzenne zróżnicowanie obszarów wiejskich w Polsce pod względem atrakcyjności turystycznej oraz wykorzystania bazy noclegowej. Do badania, autorki wybrały cechy diagnostyczne charakteryzujące powiązania turystyki z różnymi dziedzinami życia społeczno-gospodarczego za lata 2002 i 2011. Takie ujęcie umożliwiło im uchwycenie zmian i prawidłowości dotyczących omawianego zjawiska.

Następna praca, autorstwa **Marcina Wójcika** (Uniwersytet Łódzki) dotyczy problematyki regionalizmu w rozwoju turystyki wiejskiej w Polsce. W interesujących rozważaniach Autor określił rangę zróżnicowania regionalnego kraju, zwłaszcza terytorializacji kapitału „działania” odnoszącego się do roli dziedzictwa kulturowego w tworzeniu związków między ludźmi a miejscem życia. Z takiej perspektywy wykazano rolę aktywności społecznej w kreowaniu funkcji turystycznej.

Magdalena Kachniewska (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie) zaprezentowała nowy paradygmat marketingu usług agroturystycznych. Autorka stwierdziła, że dynamiczny rozwój mediów społecznościowych, w powiązaniu z charakterem i nawykami zakupowymi współczesnego prosumenta wymusza zmiany w sposobie postrzegania komunikacji rynkowej przedsiębiorstw agroturystycznych i kształtowania relacji z nabywcami. Dawne sposoby kształtowania oferty agroturystycznej, a także promocji i dystrybucji tracą na znaczeniu na rzecz nowych rozwiązań. W pracy oceniono charakter i filozofię nowych mediów, przedstawiono wpływ, jaki media te wywierają na zachowania nabywców oraz wskazano zmiany paradygmatu zarządzania marketingiem usług agroturystycznych.

Piotr Zmyślony (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu) przeanalizował możliwości zastosowania tyrolskiego modelu partycypacyjnego zarządzania turystyką w Polsce. W pracy przedstawiono koncepcje zarządzania turystyką na szczeblu lokalnym i regionalnym, model organizacji zarządzania turystyką w Polsce, rozwój turystyki oraz organizację i zarządzanie turystyką w Tyrolu.

Kolejne prace dotyczą różnych aspektów rozwoju agroturystyki w Polsce. **Agnieszka Barczak i Wojciech Zbaraszewski** (Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie) zbadali sezonowość krajowego i zagranicznego ruchu turystycznego w obiektach agroturystycznych, a **Romuald Domański** (Fundacja Wspomagania Wsi w Warszawie) i **Janusz Majewski** (Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu) zaprezentowali przewagi konkurencyjne wynikające z przynależności gospodarstw do stowarzyszeń agroturystycznych.

Z kolei **Anna Kołodziejczak** (Uniwersytet Adama Mickiewicza) przedstawiła

inicjatywy klastrowe jako narzędzie regionalnego rozwoju turystyki, a **Joanna Kostecka i Aleksander W. Kostecki** (Uniwersytet Rzeszowski) skoncentrowali się na znaczeniu klastrow turystycznych w zrównoważonym rozwoju woj. podkarpackiego.

Następne opracowania dotyczą regionalnych i lokalnych uwarunkowań rozwoju i funkcjonowania klastrow turystycznych. **Iwona Kiniorska** (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) i **Sławomir Pytel** (Uniwersytet Śląski) zajęli się tą problematyką w województwie śląskim, a **Mariusz Kistowski, Wojciech Staszek i Michał Witkiewicz** (Uniwersytet Gdański) – przedstawili etapy powstania Elbląsko-Żuławskiego Klastra Turystycznego. Tom zamykają rozważania **Jana Pawła Piotrowskiego** (ALMAMER Szkoła Wyższa w Warszawie), w którym autor przedstawił inspiracje dla agroturystyki polonijnej.

W Studiach zamieszczono także glosy w dyskusji: **Zygmunta Jańczyka** (ALMAMER Szkoła Wyższa), **Wiesława Czerńca** (Polska Federacja Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”), **Anety Mazurek** (Polska Federacja Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”), **Andrzeja Mikołajewicza** (**Polska Federacja Turystyki Wiejskiej**) oraz relację z Międzynarodowych Targów Agroturystyki i Turystyki Wiejskiej AGROTRAVEL autorstwa **Jarosława Panka**.

Wszystkie prace w formie referatów zostały zaprezentowane na Ogólnopolskiej Konferencji Agrotavel 2016 pt. *Miejsce turystyki wiejskiej we współczesnej gospodarce*.

Przedstawione rozważania nie wyczerpują problematyki dotyczącej turystyki wiejskiej. Stanowią podstawę do dyskusji i dalszych badań.

*Wioletta Kamińska
Małgorzata Wilk-Grzywna*